

Hat évtizeddel ezelőtt, 1876 szeptemberében ebben a díszes hajlékban kezdte meg életének legújabb szakaszát az ősi iskola és indult újabb virágzásnak, közben 1889-ben helyet juttatva a korszak nagy uralkodójától alapított: s nagyjából a bécsi Teréziánumnak megfelelő intézménynek, a m. kir. Ferenc József-nevelőintézetnek. Ilyen módon a virágzásnak egy újabb kiváló-korszakát indította meg a magyar állam gondoskodása s elvezette az intézményt negyedmillenniumának fölemelő ünnepéig, alkalmat adván e könyv szerzőjének egy jeles művelődéstörténeti emlékmű megalkotására.

Szalay Gyula művét, mely több évi széleskörű és körültekintő, mindenképpőlött lelkiismeretes tudós kutató munkának eredménye, épen azért teljes elismerés illeti meg, mert közoktatásügyünk fontos korszakaiba egy nevezetes, hatása nagyságára nézve úgyszólván versenytárs nélkül álló közművelődési intézménynek teljes életrajza révén enged bepillanttanunk. Harmadfélszázadon keresztül több mint tízezer képzett magyar ifjú indult el erről a helyről, hogy a magyar nemzet érvényesülésének és történelmi hivatásának egyszerű harcosává, de nem egy esetben kimagasló apostolává legyen.

Az intézet viszontagságos életének rajzában bemutatott kor- és művelődéstörténeti jelentőségű bőséges fejezetek után kiegészítésül a hozzáfűződő személyi kapcsolatokról, az intézetben működött igazgatókról, jelesebb tanárokról és a műzsák asztalához járult tanulókról is kapunk életrajzi és egyéb érdekes adalékokkal fűszerezett lajstromot, melyet szorgalmas kutató eljárással — csak itt-ott tévedve kisebb jelentőségű adatokban vagy apróbb hiányokat mutatva — *Patonay József* állított össze, részben további történeti forrásműgyanánt.

Az emlékszerűnek nevezhető mű a millennium évében programmszerűen nagy arányokban megindult iskolatörténeti irodalomnak egyik, félszázaddal későbbi hajtása, mint ilyen azonban minden bizonynal legértékesebb alkotása: az akkor fölmerült tudományos törekvésnek, nemcsak magának a tárgynak különlegességénél és nevezetességénél fogva, hanem azért is, mert szép-bizonyítéka és eredménye annak a nagyértékű művelődési szellemnek, mely az ősi intézet falai között mindig lakozott.

Mint a magyar pedagógiai irodalom szerény munkása is az egykorú intézeti tanár hálájával és kegyeletével köszöntöm ez alkalommal, oknyomozómódon megírt történetének megjelenésekor, az ősi alma matert és e jeles mű megalkotóit is.

Gyulai Ágost.

Lemle Rezső: *Hogyan valósítható meg a német beszédkészség elsajátítása az iskolában?* Eger, é. n. A szerző kiadása. 36 lap.

Lemle Rezső: *A németnyelvi tankönyvírás módja.* Különlenyomat a Cselekvés-Iskolája pedagógiai folyóirat VI. évfolyamának 9—10. számából. Szeged, 1938. 20 lap.

Lemle Rezső ezzel a két újabb tanulmányával a lelkes és a nyelvtanítás-tökéletesítésének és sikeresebbé tételének vágyával telített gondolkozó tanárjóakaratával igyekszik a nyelvtanítás keserves útján haladó kartársainak segítségére lenni. Első tanulmánya főleg a gyakorlati emberekhez, az utóbbi

a tankönyvírókhoz szól. A tanulmány első része történelmi visszpillantás az eddigi eljárásokra és azok hibáira, a másik rész pedig arra a kérdésre akar feleletet adni, hogy milyen legyen a jövő nyelvtanítás. Foglalkozik a szó-készlet kérdésével és annak feldolgozásával, valamint az olvasmány és az olvasmánytárgyalás kérdésével és végül a tanítási módok vázlatait adja az egyes osztályokban. Helyszüke miatt nem térhetünk ki az egyes fejezetek ismertetésére és megbeszélésére. Sok jó tanácsát a gyakorlati emberek figyelmébe ajánljuk.

A tankönyvírás módjáról szóló tanulmányát a tankönyvírók bizonyára nagy érdeklődéssel vették kezükbe, mert a cím alapján arra kell következtetni, hogy hogyan kell német tankönyvet írni. A tanulmány azonban nem azt fejegeti, hogy hogyan kell tankönyvet írni, hanem mi legyen a tankönyv tartalma és eljárási módokat ismertet a mondatfajták tárgyalására. A tankönyvíró mindjárt meglepi a tanulmány első mondata, amely így szól: »Eddig a németnyelvi tankönyvírás főcélja az volt, hogy irodalmi és művelődésrajzi ismereteket közöljön a középiskola növendékeivel.« Ez nagy tévedés! Ez nem a tankönyvírásnak, hanem a tantervnek és az utasításoknak volt a főcélja. A tankönyvírás főcélja az volt, hogy minél teljesebb mértékben megfeleljen a tantervnek és az utasításoknak, amelyek megszabták az anyagot és a tanítás módját, mert ha a tankönyvíró szem elől tévesztette ezt a célt, akkor tankönyvét nem engedélyezték. Ha a fiú-középiskolai utasítások megszabták, hogy a tanár tartozik elvégezni (bár csak szemelvényesen) »a nagyobb klasszikus művek közül Schiller Wilhelm Telljét, Wallensteinjét és Goethe Faustját, esetleg Iphigenie auf Taurisát«, hogy a tanuló a drámáról nyert poetikai oktatását ezekkel kiegészítse, ha továbbá az említett utasítások úgy rendelkeztek, hogy »a felsőbb tanulmányokra való előkészítés érdekében is nagy súlyt kell vetni a német tudományos stílus megismerésére. Ezt a célt szolgálják alkalmas s nem nehéz szemelvények Herder, Alexander v. Humboldt, Kant, Jakob Grimm, Ranke és Mommsen műveiből«, akkor a tankönyvíró kénytelen volt ehhez ragaszkodni. Kétségtelen, hogy klasszikusok és filozófusok munkái nem alkalmasak nyelvtanításra, de esetleg alkalmasak az illető nép irodalmának és műveltségének megismerésére. A tankönyvírók tehát kénytelenek voltak oly szövegeket felvenni könyveikbe, amelyekről igen jól tudták, hogy nem alkalmasak nyelvtanításra, és ezért nem igazságos a szerzőnek az a megállapítása, hogy »tiszteletreméltó, lelkes idealizmusában olyan színvonalat teremtett (a tankönyvírás), mely sem a szókincset, sem a nyelvtani palotát nem tudta visszamenőleg kellőképpen ellenőrizni.« Hogy mennyire meg volt és meg van most is kötve a tankönyvíró keze, arra csak egy példa. Mindenekelőtt meg volt szabva a tankönyv terjedelme. Azután egy példa a tantervből; a leányközépiskola VII. osztálya számára a következő anyag volt előírva: Szemelvények a Nibelung- és a Gudrun-énekből, Hartmann von Aue műveiből, Wolfram v. Eschenbach Parzivaljából és ezzel kapcsolatban a Grál- és az Artus-mondák, Gottfried v. Strassburg Tristan und Isoldéjából, Walter v. der Vogelweide dalaiból, Klopstock műveiből, Lessing Laokoonjából és a Hamburgische Dramaturgie-ből, Wieland Oberonjából, Herdernek mint a Sturm und Drang vezérének műveiből, Goethe

Hermann und Dorotheájából és Schiller Wilhelm Telljéből, heti 3 órában? Ha csak ezt vette fel a tankönyvíró, már megtelt a rendelkezésére álló hely..

A szerző azt kívánja, hogy a jövőben a tankönyvek úgy legyenek szerkesztve, hogy bennük »párhuzamosan haladnak egymás mellett az úgynevezett művelődésrajzi és irodalmi olvasmányok egészen a tanulmányok befejeztéig.« A művelődésrajzi olvasmányokat a tankönyvírók írják s ebben érvényesítenék a szókészletre és a nyelvi formákra vonatkozó kívánalmakat. A tankönyvnek feltétlenül ki kell terjeszkedni arra is, »hogy a szavaknak, egy-egy szónak különböző nyelvi formája legalább is egyszer előforduljon«. De »elsőrangú kötelességet teljesít a tankönyv, ha a szókészletet mondattípus-táblázatokban is feldolgozza«. Ha ezekre és még a tanulmányban foglalt többi követelményre is tekintettel van a tankönyvíró, akkor véleményem szerint kitűnő vezérkönyvet kaphatunk, ennek a terjedelme azonban messze felülmúlja azt a terjedelmet, amelyet tankönyv számára engedélyeznek. Az elmélet és a valóság itt igen messze esik egymástól.

Lux Gyula.

Willi Schohaus: Schule und Beruf des Lehrers. Frauenfeld und Leipzig, 1937. 44 lap.

A tanítói hivatásért lelkesedő, azt alapjában ismerő szerző, a (svájci) Kreuzlingenben tanítóképző igazgató, ebben a könyvecskében saját bevallása szerint tanítójelölteknek és már hivatalban levő tanítóknak tapasztalatai-gazdag tárházából útbaigazítást és segítőkezet kíván adni arra, hogy a mindennapi élet viszontagságai közepette miként felelhetnek meg legjobban hivatásuknak és mi módon igyekezzenek megtalálni azt a lelki egyensúlyt, amely hivatásuk minél sikeresebb betöltésére képesíti őket. Ritka éleslátással és elfogulatlansággal, mélységes gondolkodással és meleg szívvel elemzi a címbeli két fogalmat, a tanító lelkét és hivatását; egyes, rövid cikkek keretében teszi szóvá a tárgyával összefüggő sokrétű tényezőket, amelyeket példákkal szemléltet, érveléseivel tudatosít, hogy az olvasót ezzel annál biztosabban ráeszmélésre bírja. Mellőzi a tanítóképzéssel kapcsolatos, vég nélküli tárgyalást (agyontárgyalást?) szervezeti, tantervi és módszertani kérdéseket és minden igyekezetét a személyi tényezőkre összpontosítja, amelyekkel szemben azok a valóságban is háttérbe szorulnak. Eközben bevilágít a tanítói hivatásnak nem egy olyan rejtekhelyére, amely mellett hagyományos megszokásból és kényelemszeretetből némán szoktunk elhaladni, nehogy megbolygatásukkal lelkiismeretünket felkeltsük és nyugtalanítsuk. Ezek a meglepetésszámba menő új meglátások (l. alább) a munkának legérdekesebb és legértékesebb részei. Mindvégig tanulságos adatokkal járul az élethű pszichológiai tanító- és tanártípusok problémájához: jól ismerjük őket és abban a gazdag képcsarnokban, amelyet róluk felvonultat, kiki megláthatja önmagát, aminthogy az »Ismerd meg tenmagadat!« imperatívusa az egész munkánévigvonal. Nem kertet, hanem mindenben az igazságot keresi, az életvalóságot tartja szem előtt; a dolgok elevenjére tapint még akkor is, amikor kellemetlen és fájó. Skylla és Charybdis között óvatosan lépkedve, jobbadán negatívumokat tár elénk, amelyek már-már pesszimizmust kelthetnének az-